

BİR ALANYAZIN TARAMASI: “ÖĞRETMEN YETERLİLİKLERİNİN BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI AÇISINDAN İNCELENMESİ”

A LITERATURE REVIEW: “AN INVESTIGATION OF TEACHER QUALIFICATIONS FOR INCLUSIVE APPLICATIONS”

Fırat KESER*
Ayten DÜZKANTAR**

Öz

Bir literatür taraması olan bu çalışmanın amacı; bütünleştirme kapsamında öğretmen yeterlilikleri konusunda yapılan çalışmaların içerik ve yöntem eğilimlerini belirlemektir. Yapılan taramalar sonucu konuyla alakalı olabilecek sadece 6 araştırmaya ulaşılmıştır. Çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle zaman aralığı kısıtlaması yapılmadan tarama yapılmıştır. Çalışmalar yayınlanan dergi, yıl amaç, yöntem, katılımcı sayısı ve bulgular açısından incelenmiş ve özetlenmiştir. Araştırmalar incelendiğinde Türkiye’de bütünleştirmenin kaynaştırma tanımı üzerinden tanımlandığı bunun sonucu olarak öğretmenlerin bütünleştirmeyi yanlış algıladığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de bütünleştirme kapsamında öğretmen yeterliliklerini konu alan bir araştırmaya denk gelinmemiştir. Türkiye’de bütünleştirmenin net olarak tanımlanması, bu konuda yasaların yeterli hale getirilmesi ve bütünleştirme kapsamında öğretmen yeterliliklerini konu alan araştırmaların yapılması gerektiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bütünleştirme, Bütünleştirme İçin Öğretmen Yeterlilikleri, Bütünleştirilmiş Eğitim Uygulamaları, Kaynaştırma.

Abstract

The aim of this study which is a literature review; to determine the content and method tendencies of the studies on teacher qualifications on inclusion. As a result of the surveys, only 6 researches have been reached that may be relevant. Due to the limited number of studies, screening was performed without time limitation. The studies were reviewed and summarized in terms of published journal, year purpose, method, number of participants and findings. When the research are analyzed, it seen that inclusion is described on mainstreaming’s concept. And so the teachers in Turkey misperceive the inclusion. In addition, it hasn’t been coincided with a research about teacher qualificatios on inclusive education. It is proposed that inclusion should be clearly defined, laws making abouot inclusion should be qualify and investigations sholud be research about teacher qualificatios on inclusive education in Turkey.

Keywords: Inclusion, Teacher Qualificaitons For Inclusion, Application For Inclusive Education, Mainstreaming.

1. Giriş

İnsana ve insan haklarına verilen önemin artmasıyla birlikte zaman içerisinde bireylerin eğitimi konusunda da bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler toplumları, devletleri birlikte hareket etmeye zorlamış ve eğitim üzerine bazı konularda ortak karar alma noktasına getirmiştir. Son yıllarda dünya çapında yapılan tartışmalarda, özel gereksinimli bireylerin eğitim hakları ve eğitimlerinin nasıl, hangi koşul ve ortamlarda olacağına da yer verilmiştir. Özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ve eğitim hakları üzerine tartışılan güncel konulardan birinin de özel gereksinimli bireylerin bütünleştirilmiş eğitim ortamlarında öğrenim görmeleri konusudur. Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Hakları Sözleşmesinin 24. maddesinde tüm çocuklar için bütünleştirmeye dayalı bir eğitim sisteminin yapılandırılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu hakların da 1994’te Salamanca’da düzenlenen özel eğitim konferansında ayırım gözetilmeksizin herkesin eşit eğitime erişimi amacıyla bütünleştirme uygulamalarının geliştirilmesi taraf devletler tarafından kabul görmüş ve bütünleştirilmiş eğitim için yasal, ekonomik, sosyal konularda düzenlemeler yapılmıştır (ERG, 2011; Peters, 2003, 64).

Özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla aynı eğitim ortamında eğitim görmelerinin önünü açan bu bildiriyle birlikte dünyadaki tüm taraf ülkeler ortak bir uzlaşma geliştirmiştir. Daha sonraki yıllarda Türkiye de bu durumdan etkilenmiş, yasal düzenlemeler başta olmak üzere özel gereksinimli çocukların eğitiminde bir takım iyileştirmeler yapmıştır (MEB, 1997). Yasal düzenlemelerin etkisiyle şekillenen bütünleştirilmiş eğitim felsefesi, özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla aynı oramda eğitim görmeleri için ihtiyaçların tekrar şekillenmesini kolaylaştırmıştır. Değişen bu eğitim ihtiyaçları arasında özellikle genel eğitim okulları ve sınıflarında özel gereksinimli bireylerin eğitimi, savaş, göç gibi nedenlerden kaynaklı farklı kültürlerden gelen bireylerin yaygınlaşması ile birlikte farklılıkların arttığı bu sınıflarda öğrencilerin bireysel özellikleri ve

* Uzman Öğrt., MEB (Bu çalışma Seminer dersi kapsamında oluşturulmuştur.)

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Engelliler Araştırma Enstitüsü

kendi akademik düzeyleri dikkate alınarak eğitilmeleri önemlidir (MEB, 2013; Kış & Akçamete 2013). Ayrıca bütünleştirilmiş eğitim, son yıllarda uluslararası alanda ortaya çıkan en önemli, ancak en zorlu kavramlardan biridir. Bununla birlikte ülkelerin politikalarına bağlı olarak temel anlamından uzaklaşıp geleneksel olarak pek çok öğrencinin genel eğitimden dışlanması izin veren ve kaynaştırılmış eğitim algıları barındıran yorumların yapıldığı görülmektedir. Bütünleştirilmiş eğitim, toplumun tüm üyelerinin eğitime katılma ve eşit erişim hakkına sahip olduğu inancına dayanır. Ancak, bu zor bir kavramdır, çünkü terimi, kimin kullandığı, hangi bağlamda ve hangi amaç için kullandığına bağlı olarak, birçok farklı yorumlamanın konusudur (Armstrong, 2011, 7).

Avrupa Birliği stratejik ortaklık ve Kopenhag Kriterleri doğrultusunda Türkiye, uzun vadeli eğitim politikalarını geliştirmiş, son yıllarda kurumsal ve yasal olacak şekilde birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir (Toprak & Erdoğan, 2012, 11; Gedikoğlu, 2005, 68). Bu düzenlemeler doğrultusunda özel eğitimin güçlendirilmesi ve bütünleştirilmiş eğitim sistemine geçiş amacıyla projeler yürütmüştür (MEB, 2011; ASPB, 2013). Bu projelerin başlanmasıyla MEB tarafından bütünleştirmenin tanımı ilk kez şu şekilde yapılmıştır: “Okul uygulamalarının, orta ve ağır düzeyde engeli olan öğrencilerin de örgün eğitime devam edebilmelerini sağlayacak şekilde değiştirilmesini ifade etmektedir” (MEB, 2013). Tanımda da görüleceği üzere farklılıklara (din, dil, cinsel yönelim engel düzeyi vb.) ve bu farklılıklara yönelik uyarlamaların neler olabileceğine yer verilmemesinin sebebinin Türkiye’deki yasal düzenlemelerin dil, din, kültür, cinsiyet vb. konularda uyarlama yapmaya elverişli olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir (TC anayasası, 1982). Durum böyle olmasına rağmen Türkiye özel eğitim konusundaki yasalar ile ilgili çalışmalara devam etmiştir. Tüm bunların sonucu olarak özel gereksinimli bireylerin eğitimi konusunda “Bütünleştirilmiş Eğitim Uygulamaları” kısıtlı da olsa ilk kez “Kaynaştırma/Bütünleştirme” adıyla yasa da yer almıştır (MEB, 2018).

Bütünleştirilmiş Eğitim Uygulamaları: Eğitim verilen ortamda her öğrencinin kendi akademik performansı hızında gelişmesine imkan sağlayan bir uygulamadır (Wah, 2010). Etkili olabilecek bir bütünleştirme uygulamasında, eğitim sisteminin tüm öğrenenler için geliştirilmesi oldukça önemli bir ilkedir. Bu bağlamda öğrencileri genel eğitim sınıf ortamlarına yerleştirirken; farklılıkların (dil, din, cinsiyet, engel vb.) oryantasyonunu kabul edici şekilde yapılandırılır (Salend, 2011). Ayrıca alanyazında bütünleştirilmiş eğitim sistemi uygulayan okullarda adı geçen bu farklılıkları olan bireylerin aynı ortamda eğitim görmelerinin mümkün olduğu (Wah, 2010, 9), bu farklılıklara eğitim programlarında ve derslerin işlenişine yönelik birtakım uyarlamaların/farklılaştırmaların (Stefano & Camicia, 2018, 15; Mata, 2014, 3; Lee-Kearns, Tompkins & Mitton-Kukner, 2014, 5; Simonsen, Myers & Deluca, 2010, 14; Alur, 2008, 104; Ball, 2007, 43;) yapılması durumunda bütünleştirme uygulamalarından başarı elde edilebileceği belirtilmiştir.

Bütünleştirilmiş eğitim sisteminde en önemli konulardan biri öğretmen ve öğretmenin farklılıklar konusundaki yeterlilikleridir. Çünkü eğitim sisteminin bileşenleri ne kadar ileri düzeyde olursa olsun, bu bileşenler öğretmenlerin yeterlilikleriyle sınırlı kalır. Bu bileşenler konusunda öğretmen niteliklerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda ilk olarak öğretmenin kişiliğinin öğretimin niteliği üzerinde etkili olup olmadığı konusuna yer verilmiştir. Ayrıca öğretmen yeterlilikleri üzerine yapılan bazı araştırmalarda da öğretmenin sözel/aktarılabilmekle yeteneği, sempatikliği, zekâsı, öğrenci davranışlarını etkilemesi, eğitim öz geçmişi ve alan bilgisi gibi değişkenler ön plana çıkmıştır (Shulman, 1986, 285; Darling-Hammond, 1999; Wenglinsky, 2000; Cochran-Smith, 2001, 14).

Eğitim sisteminde en önemli faktörler olan öğrencilerin, öğrenmelerinin ve okulların nasıl geliştirilebileceğine ilişkin kararlar alırken öğretmenlerin niteliğini göz ardı etmek mümkün değildir (Blanton, & diğerleri, 2003). Özellikle bütünleştirilmiş eğitim sisteminde öğretmenin niteliği, farklılıkları kabul edilebilirliği oldukça önemlidir. Öğretmen yetiştirme programlarının temellendiği genel kültür, mesleğinde ve alanında bilgili olmak ya da öğrencilerde davranış değişikliğine yol açan öğretmen davranışları belirlenmeli ve bunlar öğretmene kazandırılmalıdır. Bu kazanımlar nitelikli öğretmen yetiştirmeyi oldukça etkilemektedir. Özel eğitim öğretmeni yetiştirmeyi etkileyen etmenler ise sınıftaki engelli öğrenci sayısı, yetersizlikten etkilenme derecesi ve türü, bu öğrencilere sağlanan hizmet türü ve seviyesi, alandaki uzmanların liderlikleri, ulusal yardım programları, yükseköğretim kurumlarına devam eden öğrencilere sağlanan burslar, yasa ve yönetmelikler ve normal eğitimde oluşan değişikliklerdir (Spungin & Taylor, 1986).

Türkiye’de özel eğitim öğretmenlerinin yetiştirilmesi diğer öğretmenliklere göre daha yenidir. Özel eğitim öğretmeni yetiştirmeyi etkileyen etmenler doğrultusunda, özel eğitim öğretmeni yetiştirmeye ve öğretmenlerin problemlerini anlayarak çözüm üretmeye ihtiyaç vardır (Özyürek, 2008, 3). Özellikle

bütünleştirme uygulamalarına geçilmesiyle birlikte bu gereksinimin önemi artmıştır. Araştırılmak üzere ele alınmış konular arasında öğretmenlerin bütünleştirme konusundaki yeterlilikleri yer almamaktadır.

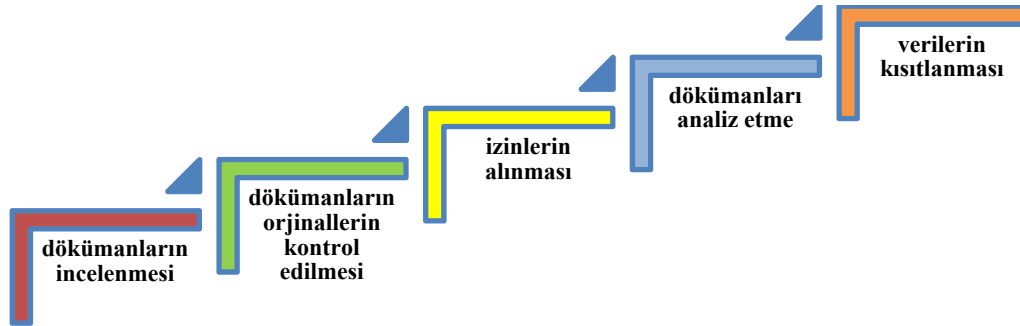
Alanyazın tarandığında bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterliliklerini belli kriterlere göre inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bütünleştirme bağlamında öğretmen yeterliliklerinin belli kriterlere göre incelenmesinin bundan sonraki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı; bütünleştirme kapsamında öğretmen yeterliliklerini konusunda yapılan çalışmaların içerik ve yöntem eğilimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterliliklerini konu alan araştırmalar hangi dergilerde yayınlanmıştır.
2. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterlilikleri ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterliliklerini konu almış araştırmalarda hangi yöntemler yaygın olarak kullanılmıştır?
4. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterlilikleri ile ilgili yapılmış çalışmaların katılımcıları ve cinsiyet oranları nasıldır?
5. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında öğretmen yeterlilikleri ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda kullanılan veri toplama yöntemleri nasıldır?

2. Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, araştırmanın konusu ve amacı nedeniyle doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen durum ve olayların ortaya konulması için bilgi içeren yazılı dokümanların incelenmesi sürecine dayanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Şekil 1’de doküman inceleme sürecine yer verilmiş, alanyazın taraması aşağıdaki tablo 1’de yer alan basamaklar göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Tablo 1: yazılı dökümlerin araştırılması basamakları (Baş & Akturan, 2013).

3. Verilerin toplanma Süreci

Keser (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye’de sağlanan destek hizmetler ve özel eğitim destek hizmetlerin bütünleştirme uygulamaları açısından incelenmesi başlıklar altında ele alınmıştır. Çalışmada öğretmenlerin bütünleştirme konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları ve bu nedenle bu konudaki öğretmen yeterliliklerin araştırılabileceği önerilmiştir.

Bu öneri doğrultusunda alan yazın taraması yapılmıştır. Taramalar yapılırken farklı zamanlarda, hem Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi hem de Yeditepe Üniversitesi Kütüphanesi üzerinden kampüs içi ve kampüs dışı olarak, Academic Search Complete, APA, Google Scholar, Eric, SAGE, socINDEX, İSİ ve EBSCO veri tabanlarından makale taramaları yapılmıştır. Tarama için Türkçe ve İngilizce olarak seçilen anahtar kelimeler; “bütünleştirme; öğretmen yeterlilikleri”, “bütünleştirilmiş eğitim; öğretmen yeterlilikleri”, “özel eğitim öğretmenleri, bütünleştirme yeterlilikleri”, “teachers qualification; inclusion”, “teachers qualification; inclusion practices”, “teachers qualification; inclusive education”, “special education teachers qualifications; inclusive education”, teachers qualifications for inclusive education. Ayrıca “Teacher Qualifications and

Attitudes Toward Inclusion" başlıklı çalışmaya ResearchGate üzerinden ulaşılmış ancak çalışmanın tam metni için yazarından olumsuz cevap alınmıştır.

Tarama sonucu konu ile alakalı olabilecek makaleler, tarandıkları sözcükleri başlıklarıyla farklı klasörlere indirilmiştir. Bu makaleler teker teker incelendiğinde, makalelerin büyük çoğunluğunun içeriğinin daha çok bütünleştirme konusundaki öğretmen tutum ve algıları ile alakalı olduğu tespit edilmiştir, makale içinde öğretmen yeterlilikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bilgisayara kaydedilen bu makaleler dahil Türkiye'de bütünleştirme kapsamındaki öğretmen yeterlilikleri konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Konu ile alakalı olabilecek 6 araştırma seçilmiştir. Çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle zaman aralığı kısıtlaması yapılmadan tarama yapılmıştır. Çalışmalar yayınlanan dergi, yıl amaç, yöntem, katılımcı sayısı ve bulgular açısından incelenmiş ve özetlenmiştir.

Araştırmanın Yazar(lar)ı	Araştırmanın Künyesi	Yayınlanan Dergi	Yıl
Luciana Frumos	Attitudes and self-efficacy of romanian primary school teachers towards including children with special educational needs in regular classrooms.	Revista Românească pentru Educație Multidimensională	2018
Meryem Uçar Rasmussen Arzu Kış	Qualifications of Subject Teachers in Special Education Schools.	Journal of Education and Training Studies	2018
Sifiso L. Zwane1 Matome M. Malale2	Investigating barriers teachers face in the implementation of inclusive education in high schools in Gege branch, Swaziland.	African Journal of Disability	2018
Penny N. Round, Pearl K. Subban & Umesh Sharma	'I don't have time to be this busy.' Exploring the concerns of secondary school teachers towards inclusive education.	International Journal of Inclusive Education	2016
Michelle Hsien, P. Margaret Brown and Anna Bortoli	Teacher qualifications and attitudes toward inclusion.	Australasian Journal of Special Education	2009
Joanne Deppeler	Improving inclusive practices in Australian schools: Creating conditions for university-school collaboration in inquiry.	European Journal of Psychology of Education	2009

Tablo 2: Araştırmaların Yazarları, başlıkları, yayınlanan dergiler ve yayınlama yılı.

Tablo 2'ye bakıldığında Türkiye'den 1 araştırma, dünya alanyazınından ise 5 araştırma yapıldığı görülmektedir. Ayrıca araştırmaların yayınlandığı dergilerin farklı olduğu ve aynı dergide yayınlanan araştırmaya rastlanmadığı görülmektedir. Araştırmaların yayınlama tarihlerine bakıldığında, 3 tanesinin 2018, 1 tanesinin 2016 ve 2 tanesinin 2009 yılında yayınlandığı görülmektedir.

Araştırma	Araştırmanın Amacı	Yöntem	Verileri toplama Aracı
Frumos (2018)	Öğretmenlerinin bütünleştirilmiş eğitim konusundaki öz yeterlilikleri ve tutumlarını belirlemek	Nicel	Anket Araştırmada Sınıf Yönetimi Ölçeği, Öz Yeterlilik Ölçeği, Etkili Öğrenci Katılımı Ölçeği, Bütünleştirme Çok-Boyutlu Davranış Belirleme Ölçeği
Kış & Uçar-Rasmussen (2018)	Özel eğitim okullarında çalışan branş öğretmenlerin, özel eğitim alanındaki yeterliliklerini belirlemek, öğretmenlerin bilgi eksikliği yaşadığı alanları belirlemek	Nitel	Odak Grup Görüşme
Zwane & Malale (2018)	Bütünleştirme uygulamaları önündeki engellerin neler olduğunu tespit etmek	Nitel	Odak Grup Görüşme
Round, Subban & Sharma (2016)	Avustralya'nın Victoria eyaletindeki genel eğitim ortaokullarında çalışan öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerin eğitimleri konusundaki kaygılarını etkileyen sebepler belirlemek	Nicel	Cies Anketi
Hsien, Brown & Bortoli (2009)	Öğretmenlerin bütünleştirilmiş eğitim konusundaki öğretmen yeterlilikleri ve öğretmen tutumları incelemek	Nicel	Temel Eğitime Giriş Anketi, Kaynaştırma Tutum Ölçeği, Bütünleştirilmiş Okul Programı Ölçeği
Deppeler (2006)	Öğretmenlerin işbirliği içinde ve okullarındaki kanıt dayalı sorgulamayı aktif katılım yoluyla farklılığa cevap verme kapasitelerinin artırılmasını araştırmak	Nicel	Anket CI Ölçeği

Tablo3: Araştırmaların amaç, yöntem ver veri toplama araçları.

Tablo 3'e bakıldığında araştırmaların dördünün nicel, ikisinin nitel olarak yapıldığı görülmektedir. Nicel olarak sürdürülen araştırmalarda tutum, yeterlilik konularında ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca nitel bir yaklaşımla ve odak grup görüşmesi olarak sürdürülen çalışmalar incelendiğinde, daha çok bütünleştirilmiş eğitim sistemindeki öğretmen yeterlilikleri konusunda yaşanan sorunlara değinildiği görülmektedir. Yaşanan sorunların ortaya konulması üzerine yapılan araştırmanın verileri odak grup görüşmesi yöntemi ile toplanmıştır. Odak grup görüşmesi; baskın olmayan, ılımlı bir ortamda, önceden belirlenmiş bir konu hakkındaki düşüncelerin neler olduğunu öğrenmek amacıyla dikkatle planlanmış tartışmalar serisi olarak açıklanabilir. Sohbet havası içerisinde, üzerinde yoğunlaşmış bir konuda, katılımcıların da birbirlerine ve araştırmacıya soru yönelterek araştırmanın yürütülmesidir. Katılımcıların birbirlerinden duydukları üzerine kendi düşüncelerini yeniden düzenledikleri, netleştirdikleri, derinleştirdikleri ve diğerlerini de bu doğrultuda yorumlamaya yönlendirdikleri bir süreçtir (Ekiz, 2009).

Araştırma	Katılımcılar	Önemli Bulgular
Frumos (2018)	126 Erkek 12 Kadın 114	Genç öğretmenlerin bütünleştirme konusundaki yeterliliklerinin daha iyi düzeyde olduğu, öğretmenlerin genelinin bütünleştirme uygulamaları konusunda iyimser olduğu, ayrıca master derecesi olan öğretmenlerin bütünleştirme uygulamaları konusunda daha yeterli cevaplar verdiği belirtilmiştir. Ayrıca daha önce özel eğitim konusunda yaşanan sorunların daha çok bütünleştirilmiş sınıflarında uygulama sahibi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bütünleştirme uygulamaları konusunda iyimser bir tutuma sahip olan öğretmenlerin sınıf içi sorunlara pratik çözümler bulmada daha etkili oldukları bulguları ön plana çıkmıştır.
Kış & Uçar- Rasmussen (2018)	20 Erkek 6 Kadın 14	Öğretmenlerin özel eğitim bilgilerinin yetersiz olduğu, engel çeşitleri hakkında bilgilerinin olmadığı, öğretmenlerinin %40'nun daha önce özel eğitim deneyimlerinin olmadığı, öğretmenlerin %65'inin özel eğitim konusunda hizmet-içi eğitim almadıkları, %60'ının iş bulmadığı için özel eğitim alanında çalıştığı, BEP yapmak için yeterli olmadıkları, problem davranış ile baş etme yöntemlerini bilmedikleri belirlenmiştir. Ayrıca bütünleştirmenin ne olduğu, bu konuda bilgilerinin olmadığı bulguları ön plana çıkmıştır.
Zwane & Malale (2018)	14 Erkek 10 Kadın 4	Öğretmenlerin bütünleştirme konusunda eğitim alıp almadıkları, özel eğitim, sınıfların kalabalık olması, öğretmenlerin bütünleştirilmiş eğitim konusunda eğitim alma durumları, engel çeşitleri, olumlu sınıf atmosferi, kaynakların yeterli olup olmadığı başlıklarında temalar oluşturulmuştur. Bu temalar aynı zamanda iyi bir bütünleştirme uygulaması önündeki engeller olarak da listelenmiştir. Ayrıca öğretmeme yeterlilikleri konusunda bir politikanın belirlenmemiş olması ve bütünleştirme uygulamaları konudaki yasal boşluk da bütünleştirilmiş eğitimin önündeki engeller olarak açıklanmıştır.
Round, Subban & Sharma (2016)	158 Erkek 53 Kadın 105	Genel eğitim sınıflarında özel gereksinimli öğrencilerin eğitilmeleri konusunda öz güvenlerinin yetersiz olması, özel gereksinimli bireylerin katılımını artırıcı farklılaştırma çalışmalarını yapamama, özel eğitim konusundaki bilgilerinin öğrencilere eğitim verecek düzeyde olmaması, kaynaştırma ve bütünleştirme konusundaki düzenlemelerde yetersiz kaldıkları düşüncesi, yetersiz kaynakların/özel eğitim çalışanlarının olması, okullardaki materyallerin yetersiz olması, engelli bireylerin eğitimi konusundaki teşviklerin yetersiz olması kaygı düzeylerini artırdığı bulguları ön plana çıkmıştır.
Hsien, Brown & Bortoli (2009)	36 Erkek 1 Kadın 35	Mastır derecesi olan öğretmenlerin bütünleştirilmiş eğitime daha sıcak baktıkları, katılımcılardan 34'ünün sınıflarındaki özel gereksinimli bireye faydalı olduğu, sınıfa öğrenci gelmesi durumunda ne yapması gerektiği konusunda iyi hazırlandıkları belirtilmiştir. Ayrıca bütünleştirme konusunda olumlu tutuma sahip öğretmenlerin bütünleştirilmiş eğitim konusundaki uygulamalarına da yansıyor yansımadağı konusunun kompleks olduğu açıklanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin özel eğitim ve bütünleştirme konusunda aldıkları kursların onları geliştirdikleri, onlara öz güven sağladığı da eklenmiştir. Ön plana çıkan bir diğer bulgu da ağır özel gereksinimli bireylerin özel eğitim okullarında eğitim almalarının onlar için daha etkili olacağı belirtilmiştir. Bütünleştirme konusunda öğretmen yeterliliğinin

onların sınıf için uygulamalarına doğrudan yansıdığı bulguları ön plana çıkarmıştır.

Deppeler (2006)

45

Çalışmaya başlamadan önce katılımcıların farklılık konusunda öğrencilerin desteklenmesi, planlama yetenekleri iş birliği yapabilmek, öz güven vb. konularda CI ölçeği uygulanmıştır. Daha sonra program 6 ay boyunca okul müdürlerinin liderliğinde uygulanmıştır. Uygulanan programın etkililiği Avusturalya Eğitim Araştırmaları Konseyi'nden (ACER) bağımsız gözlemciler öğretmenleri değerlendirmişlerdir. Değerlendirmede *Bütünleştirme için Britanya İndeksi kullanılmıştır*. Çalışma sonunda öğretmenlerin sınıf yönetimi, planlama, birlikte öğrenmelerinin geliştiği, öğretmenlerin informal deneyimlerini kayıt altına aldıkları ve kanıt temelli uygulamalar için veri oluşturmaya başladıkları, sene sonu toplantılarında öğrenciler hakkındaki bilgileri birbirleriyle paylaşma, işbirliği kurarak bütünleştirme uygulamaları konusunda okulca hareket ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca farklılıklar, özel gereksinimli bireylerin eğitimi, öğrenci farklılıkları konusunda daha duyarlı olduğu ve bu konuda deneyimleri olmaya başladığı ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin özel eğitim destek hizmetleri konusunda nasıl bir yardım alacakları, kimlerle bu konuda iletişim kuracakları ve özel eğitim öğretmenleriyle iyi bir işbirliği yapıldığında özel gereksinimli bireylerin eğitim sürecinin daha kolaylaşacağı konusundaki duyarlılıklarının da geliştiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, özel gereksinimli bireylerin sayısında her geçen gün artış olduğu, bu nedenle bu konuda olumlu tutum içinde olmalı, özel gereksinimli bireylerin sınıfa kabulü konusunda bir kültürün okul çapında yayılması gerektiği görüşü de ön plana çıkan bulgular arasındadır. Özel eğitim öğretmen yeterliliklerinin önemi bir konu olduğu, öğretmenin "iyi misafir" modunda olmaması ve sınıfta aktif olması gerektiği, diğer öğretmenlere özel eğitim hakkında, özel gereksinimli bireylerin engelleri hakkında bilgilendirmelerinin de öğretmen yeterliliği olduğu belirtilmiştir.

Tablo 4: Araştırmaların, katılımcı ve bulguları.

Araştırmaların katılımcılarına bakıldığında kadın katılımcıların daha yoğunluklu olduğu görülmektedir. Deppler (2006) tarafından oluşturulan çalışmada, katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Hsien, Brown ve Bortoli (2009) tarafından yürütülmüş araştırmada sadece 1 erkek katılımcının olması da dikkat çekici bir nokta olmuştur.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında öğretmenler bütünleştirilmiş eğitim konusunda yetersizliklerin olduğu, öğretmenlerin bütünleştirme konusunda bilgilerinin olmadığı/yetersiz olduğu görülmektedir. Araştırmaların bulgularına genel olarak bakıldığında öğretmenlerin bütünleştirme konusundaki yeterlikleri konusunda daha çok tutumları ölçülmeye çalışıldığı görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

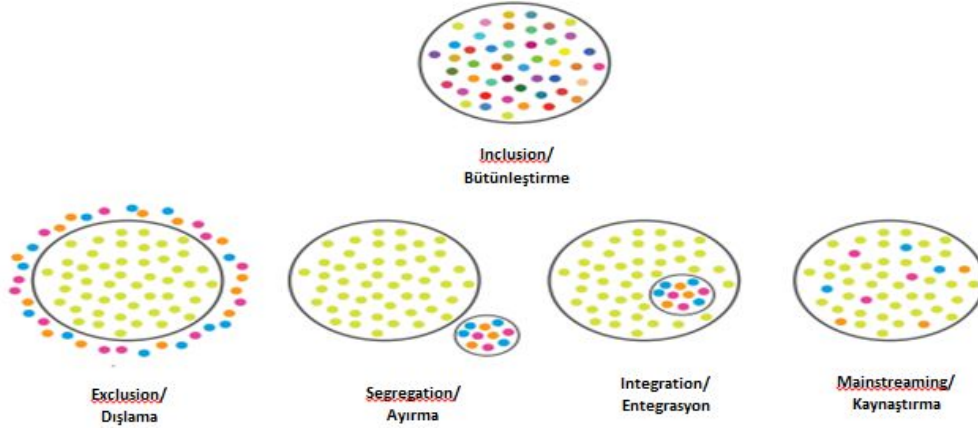
Alanyazın taranırken araştırmaların büyük çoğunluğunun öğretmenlerin tutumları, bütünleştirme konusundaki algıları üzerine (Örneğin; Hsien, Brown & Bortoli 2009; Shah, Das, Desai & Tiwari (2016) oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin bütünleştirme konusundaki öz yeterlilikleri üzerine yapılan çalışmalara (Yost, 2019; Frumos, 2018) da denk gelinmiştir. Öğretmen yeterliliği ile alakalı olabilecek makalelere bakıldığında; öğretmen yeterlilikleri ile ilgili bilgilerin daha çok metin içinde ya da bir bölümde geçtiği görülmektedir.

Çalışmalara bakıldığında küçük çaplı ve sorunları tespit etmeye yönelik olanlar daha çok nitel bir yaklaşımla yürütülmüştür. Bu çalışmalarda sorunların daha derinlemesine ele alındığı da görülmektedir. bütünleştirmenin bileşenleri olan ve daha spesifik olan konularda yapılan çalışmalar ise nicel bir yaklaşımla oluşturulmuştur.

Ayrıca çalışmalarda öne çıkan bir diğer nokta ise bütünleştirme uygulamalarının uygulanış düzeyi araştırma konularını etkilemektedir. Hangi ülke, hangi şehir şehirde bütünleştirme uygulamalarına geçerken hangi sorunları yaşanmışsa o konular daha çok araştırma konuları olmuştur.

Bütünleştirmeyi ve bütünleştirilmiş eğitim sistemi tanımlanırken, ülkelerin politikalarından ve eğitim sisteminden etkilenildiği yukarıda belirtilmişti. Türkiye'de bütünleştirme konusunda çalışma yürütenlerin büyük çoğunluğu tarafından oluşturulan çalışmalar başta olmak üzere MEB ve ASPB'nin de bütünleştirme tanımını kaynaştırma tanımı üzerinde yapılandığı görülmektedir (MEB, 2018). Bundan dolayı birçok öğretmenin bütünleştirmeyi, bütünleştirilmiş eğitim uygulamalarını kaynaştırma uygulamaları olarak algıladığı belirtilmektedir (Kış & Uçar-Rasmussen 2018,7). Öte yandan bütünleştirmenin küçük bir coğrafyadan ve kaynaştırma uygulamaları ile sınırlanabilecek uygulamalardan

daha fazlası olduğu belirtilmektedir (CSIE, 2011). Bütünleştirmenin bir süreç olduğu ve kaynaştırma uygulamalarından çok daha kapsamlı olduğu aşağıdaki Tablo 5 üzerinden anlaşılmaktadır.

(Šichová, 2018 & CSIE, 2011'den yararlanılmıştır.)

Tablo 5: Dışlama, Ayırma, Entegrasyon, Kaynaştırma ve Bütünleştirme kavramları.

Bununla birlikte bütünleştirmenin tanımı ve Bütünleştirilmiş Eğitim Araştırma Merkezi (Centre for Studies on Inclusive Education[CSIE]) çalışmalarına bakıldığında bütünleştirilmiş eğitimin şu bileşenlerden oluştuğu/bileşenlerle değerlendirilmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır:

- Anadilleri farklı olan çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Kültürleri farklı olan çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Farklı dini inanışları olan çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Farklı cinsel yönelimi olan LGBTQI'li çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Farklı engel gruplarına mensup çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Dezavantajlı çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Farklı sosyo-ekonomik düzeyde olan çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Göçmen çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimi
- Mülteci çocukların/bireylerin aynı sınıf ortamında eğitimleri

Keser & Kış 2019, 8; CSIE, 2011; Armstrong, 2011, 7-11; Booth & Ainscow, 2002, 7).

Yukarıda belirtilen ve aynı zamanda CSIE tarafından farklı dil, din kültür, cinsel yönelim, dezavantajlı çocukların ve mülteci çocukların ve farklı engel düzeylerine sahip çocukların eğitimi olarak vurgulanan bütünleştirmenin bileşenleri konusundaki öğretmen yeterliliklerini kapsayan çalışmalara rastlanmamıştır. Bunun nedeninin bütünleştirme uygulamalarının ülkelerin öğretmen yetiştirme programları ve eğitim yasalarıyla ilgili olabileceği belirtilmiştir (Armstrong, 2011,7).

5. Öneriler

Türkiye'de 2018 yılında Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde yer alan bütünleştirmenin ve bütünleştirilmiş eğitim kavramının sınırlı kaldığı görülmektedir. Bütünleştirmenin tanımının dünya alanyazını göz önünde bulundurularak net olarak ortaya konulması önerilmektedir. Çünkü bütünleştirme ve bütünleştirilmiş eğitimin ne olduğu net olarak tanımlanmadığında destek hizmetler ve özel eğitim destek hizmetlerinin, kaynaştırma uygulamalarında sağlandığı kadarıyla sınırlı kalacağı düşünülmektedir. Bu durumun da öğretmenler başta olmak üzere ailelerin destek hizmetler ve özel eğitim destek hizmetlerine erişimini kısıtlayacağı, öğretmen yeterliliklerinin güncellenmesinde sınırlılık yaracağı düşünülmektedir.

Bütünleştirme ile ilgili yapılan çalışmalar ve alanyazın taramaları göz önünde bulundurulduğunda, bütünleştirme uygulamaları bileşenleri kapsamında öğretmen yeterlilikleri konusunda çalışmaya gereksinim vardır. Türkiye'de özel eğitim öğretmen yeterliliklerinin güncel olmadığı ve Bütünleştirilmiş Eğitim Öğretmen Yeterlilikleri ile ilgili halı hazırda bir çalışmanın yapılmadığı da görülmüştür. Ayrıca 2018 yılında yasaya giren bütünleştirme uygulamaların öğretmenliğin hangi yeterlilik alanlarıyla ilgili olabileceği, öğretmenlerin bu konudaki görev ve sorumlulukları belirtilmemiştir. O nedenle öncelikli olarak Türkiye'deki eğitim uygulamaları göz önünde bulundurularak Bütünleştirilmiş Eğitim Öğretmen

Yeterlilikleri Ölçeği geliştirilmelidir. Bu ölçek oluşturulurken Türkiye'nin mozaiki olarak nitelendirilen farklılıkların (dil, din, kültür, cinsel yönelim ve farklı engel grupları) ve bütünleştirilmiş eğitimin tanımında geçen bileşenlerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

Bütünleştirilmiş eğitim; dil, din, ırk, kültür ve cinsel yönelim fark etmeksizin herkesin kamu kaynaklarına, sosyal çevreye ve eğitime eşit eriştiği hak temelli bir felsefenin ürünü olarak oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarına farklı dil, din, kültür, cinsel yönelim ve temel insan hakları konularında ders içeriklerinin eklenmesi ve öğretmenlerin bu farklılıklara saygınlıkla yetiştirilmesi gerektiği önerilmektedir. Yoksa özel gereksinimli ve dezavantajlı bireylerin, farklı dil, din, kültür, cinsel yönelime sahip ve mülteci çocukların bütünleştirilmiş sınıfa kabulünün kolay olmayacağı, dışlanma ve ayrımcılığın yine ön planda olduğu tekçi bir eğitim yaklaşımının süreceği belirtilmektedir.

En önemlisi ise tüm bunları gerçekleştirmek için, politika yapımcıların bütünleştirme konusunda yasaları güncellemeleri gerektiği önerilmektedir. Oluşturulacak bu yasada bütünleştirilmiş eğitim kavramı kaynaştırmadan bağımsız ve net olarak tanımlanmalı, bütünleştirilmiş eğitim için destek hizmetler özel eğitim destek hizmetlerin neler olduğu ve düzeyleri net olarak yazılmalı, bu konuda bireylerin ve kurumların görev ve sorumlulukların neler olabileceği açık bir dille belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alur, Mithu (2008). The Lethargy of a Nation: Inclusive Education in India and Developing Systemic Strategies for change. (Ed. BartonLen & Armstrong). *Felicity Policy, Experience and Change: Cross Cultural Reflections on Inclusive Education* içinde s.91-106.
- ASPB (2013). Destek Özel Eğitim Hizmetlerinin Verimliliğinin Araştırılması Projesi. <http://eyh.aile.gov.tr/data/545886b5369dc3281c69af4f/>. (erişim tarihi 23 02. 2019)
- Armstrong, Felicity (2011). School cultures, teaching and learning. (Ed. G. Richards ve F. Armstrong). *Teaching and learning in diverse and inclusive classrooms* içinde (s. 1-18). Newyork: Routledge,
- Ball, Jessica (2007). *Aboriginal Young Children's Language and Literacy Development: Research Evaluating Progress, Promising Practices, and Needs*. University of Victoria Publishing: Ontario.
- Baş, Türker. & Akturan, Ulun. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Booth, Tony.& Ainscow, Mel. (2002). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education. www.csie.org.uk/publications/inclusion-index-explained.shtml.
- Cochran-Smith, Marilyn. (2001). Constructing outcomes in teacher education: Policy, practice and pitfalls. *Education Policy Analysis Archives*, S. 9(11), s. 1-34.
- CSIE, (2011). *What is inclusion?* <http://www.csie.org.uk/inclusion/what.shtml>. (erişim tarihi 19.04.2018).
- Darling-Hammond, Linda. (1999). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. *National Commission on Teaching and America's Future*. <http://www.tc.edu/nctaf/publications/index.html> (erişim tarihi 23 02. 2019)
- Deppeler, Joanne (2006). Improving inclusive practices in Australian schools: Creating conditions for university-school collaboration in inquiry. *European Journal of Psychology of Education* 2006, S. 21(3), s. 347-360
- ERG. (2011). *Türkiyede Kaynaştırma/ Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Durumu*. http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/KaynastirmaDestekModeli.31.10.11.baski_.pdf. (erişim tarihi 12. 03. 2019)
- Ekiz, Durmuş. (2003). *Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Frumos, Lucianna. (2018). Attitudes and self-efficacy of romanian primary school teachers towards including children with special educational needs in regular classrooms. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, S. 10(4), s. 118-135.
- Gedikoglu, Tokay (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, s 66-80.
- Geray, Cevat. (1993). İnsan Hakları İçin Eğitim. *İnsan Hakları Yılığ*ı XV. yayin.todaie.gov.tr/arama.php?makale=%DDnsan+Haklar%FD+%DD%E7in+%F0itim&btnAra&arama=ok. (erişim tarihi 23 02. 2019)
- Hsien, Michelle, P. Margeret Brown, and Anna Bortoli (2009). Teacher qualifications and attitudes toward inclusion. *Australasian Journal of Special Education* S.33(1), s. 26-41.
- Kearns, L. Lee, Mitton-Kukner, Jennifer & Tompkins, Joanne (2014). LGBTQ awareness and allies: building capacity in a bachelor of education program. *Canadian Journal of Education*, S. 37(4), s. 1-26.
- Keser, Firat. (2016). *Destek Hizmetlerin Bütünleştirme Uygulamaları Açısından İncelenmesi*. Düsseldorf: Lambert.
- Keser, Firat. & Kış, Arzu. (2019). Determining support services received by individuals with special needs living in Mardin and İstanbul. *The Journal of International Social Research*, S. 12(62), s. 1058-1066.
- Kış, Arzu & Akçamete Gönül (2013). The Impact of The Educator Study Group Model on the Professional Development of Teachers of Mainstream.Elementary Classrooms. *July Academic Research International*, S. 4(4), s. 524-534.
- Matta, Lilianna. (2014). "Pedagogical Competencies for Mother-Tongue Teacher Education. *Educational Sciences: Theory & Practice*, S. 14(1), s. 341-352
- MEB (2018). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> (erişim tarihi 04.15.2019).
- MEB (2013). *Bütünleştirme Kapsamında Eğitim Uygulamaları*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (1997). 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. *Resmî Gazete*, (06.06.1997).
- Özyürek, Mehmet. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 6 (2), s. 189-226.
- Peters, Susan J. (2003). Inclusive education: achieving education for all by including those with disabilities and special education needs. *Prepared For The Disability Group The World Bank*. S..9-129

- Round, Penny.N., Subban, Pearl K.. & Sharma, Umesh. (2016). 'I don't have time to be this busy.' Exploring the concerns of secondary school teachers towards inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, S. 20(2), s. 185-198.
- Salend, J. Spencer (2011). *Creating Inclusive Classrooms: Effective And Reflective Practices 7*. NewJersey: Pearson.
- Simonsen, Brandi., Myers, Diane. & DeLuca Carla (2010). Teaching Teachers to Use Prompts, Opportunities to Respond, and Specific Praise. *Teacher Education and Special Education*, S.33(4), s. 300-318
- Shulman, Lee S. (1986). Paradigms and research programs in the study of teaching: A contemporary perspective. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of Research on Teaching*. New York: MacMillan.
- Spungin, Susan. J. (1977). *Competency-based curriculum for teachers of the visually handicapped: A National Study*.
- Stefano, Marialuisa, Camicia Steven P. (2018). Transnational Civic Education and Emergent Bilinguals in a Dual Language Setting. *Educational Science*, S.128, s. 1-22.
- Šíchová, Andrea (2018). Integration, Inclusion, Exclusion, Mainstreaming, Identification of Risk Factors and Barriers Communication and cooperation with parents and family. Prague, s. 7-38.
- Yıldırım, Ali. & Şimşek, Hasan. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Toprak, Metin. & Erdoğan, Armağan. (2012). Yaşam boyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, S. 2(2), s. 69-91.
- TC Anayasası, (2015). TC. 1982 Anayasası. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf. (erişim tarihi 16. 01. 2019)
- Uçar-Rasmussen, Meryem. & Kış, Arzu. (2018). Qualifications of Subject Teachers in Special Education Schools. *Journal of Education and Training Studies* S. 6(4), s. 48-57
- Wenglinsky, Harold. (2000). *How teaching matters: Bringing the classroom back into discussions of teacher quality*. Princeton, NJ: Educational Testing Service, Service No. ED447128).
- Zwane, Sifiso.L. & Malale, M.Matome (2018). Investigating barriers teachers face in the implementation of inclusive education in high schools in Gege branch, Swaziland. *African Journal of Disability*, S. 7(0), s. 1-12.
- Wah, Lee Lay (2010). Different strategies for embracing inclusive education: a snap shot of individual cases from three countries. *International journal of special education*, S.3, s. 98-109